

Instytut Pamięci Narodowej - Poznań

<https://poznan.ipn.gov.pl/pl7/aktualnosci/161302,Oboz-zaglady-Kulmhof-w-Chelmnie-nad-Nerem-czy-byl-elementem-Akcji-Reinhardt.html>
27.04.2024, 11:13

Obóz zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem - czy był elementem Akcji „Reinhardt”?

W tym roku przypada 80. rocznica wcielenia w życie barbarzyńskiego i nieludzkiego planu wymordowania ludności żydowskiej, za przygotowanie którego odpowiedzialny był Adolf Hitler i podlegli mu urzędnicy niemieckiej maszyny wojennego terroru.

Decyzja o wymordowaniu europejskich Żydów zapadła jesienią 1941 r. Aby skoordynować te działania 20 stycznia 1942 r. zorganizowano konferencję w podberlińskim Wannsee, podczas której przedstawiono wszystkie aspekty przeprowadzenia operacji. Hans Frank domagał się, aby „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej” zacząć od okupowanej Polski.

Na wykonawcę tego zadania Heinrich Himmler wyznaczył Odilo Globocnika, szefa SS i policji w Lublinie. Tam też mieścił się sztab operacji, której nadano kryptonim „Reinhardt”. Akcja „Reinhardt” – nazwana tak na cześć Reinharda Heydricha, szefa Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (RSHA) – zakładała wymordowanie Żydów zamieszkałych na terenie pięciu dystryktów GG: warszawskiego, radomskiego, krakowskiego, lubelskiego i galicyjskiego, a od końca 1942 roku również w okręgu białostockim w ramach Endlösung der Judenfrage (tzw. ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej).

W nocy z 16 na 17 marca 1942 r. Niemcy rozpoczęli deportację Żydów z getta w Lublinie do obozu zagłady w Bełżcu. Jednocześnie zaczęli tam wywozić także Żydów lwowskich. Tak zaczęła się operacja „Reinhardt”. Początkowo ofiary były rozstrzeliwane oraz gazowane spalinami w specjalnie przystosowanych do tego samochodach ciężarowych, jednak z biegiem czasu metody te zostały przez Niemców uznane za „nieefektywne”.

W celu „usprawnienia” funkcjonowania maszyny śmierci, Niemcy nakazali budowę infrastruktury umożliwiającej masową zagładę Żydów. W tym celu od listopada 1941 roku do lipca 1942 roku w Bełżcu, Sobiborze i Treblince powstały obozy przystosowane do szybkiego uśmiercania w komorach gazowych jak największej liczby więźniów, a następnie

pozbywania się dowodów zbrodni – poprzez palenie ich ciał w krematoriach.

Akcja „Reinhardt”, realizowana przez Niemców do jesieni 1943 roku, pochłonęła ok. 2 mln ofiar.

Obóz zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem powstał w Kraju Warty, a jego założenie nie było efektem realizacji Akcji „Reinhardt”.

Niemiecki obóz zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem był ośrodkiem masowej, natychmiastowej zagłady Żydów w Kraju Warty (Warthegau). Został uruchomiony w grudniu 1941 r. Rozkaz do założenia pierwszego ośrodka zagłady wydał urzędujący w Poznaniu namiestnik Rzeszy w Kraju Warty – Arthur Greiser. Obóz ten powstał, by rozwiązać, jak mówił Arthur Greiser, „lokalny problem”.

Fot. Muzeum byłego niemieckiego Obozu Zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem

Pierwszy okres funkcjonowania obozu

Trwał od 7 grudnia 1941 r. (pierwszy transport) do 11 kwietnia 1943 r., kiedy komando opuściło teren obozu, wysadzając krematoria, a wcześniej (7 kwietnia) pałac. Eksterminacji dokonywano w samochodach – mobilnych komorach gazowych, przy użyciu gazu spalinowego. Ciała ofiar wywożono do oddalonego o 4 km Lasu Rzuchowskiego. Tam grzebano zwłoki w mogiłach o długości od 60 do 230 m. W pierwszej kolejności wymordowano Żydów z okolicznych gett: Koła, Kowali Pańskich, Kłodawy, Izbicy Kujawskiej. Od stycznia 1942 r. zaczęto przywozić do Chełmna Romów z Łodzi, z tamtejszego, utworzonego jesienią 1941 r., obozu (Ziegeunerlager), a następnie Żydów z getta łódzkiego oraz Żydów z Niemiec, Czech, Austrii, których jesienią 1941 r. osiedlono w Łodzi. Latem 1942 r. wskutek rozkładania się ciał w grobach masowych i zagrożenia epidemiologicznego wstrzymano transporty. Rozpoczęto wydobywanie zwłok z grobów i palenie ich w polowych krematoriach. W marcu 1943 r. zapadła decyzja o likwidacji obozu.

Fot. Muzeum byłego
niemieckiego Obozu
Zagłady Kulmhof w
Chełmnie nad Nerem

Drugi okres funkcjonowania obozu

Trwał od wiosny-lata 1944 r. do 18 stycznia 1945 r. Eksterminacji dokonywano w obrębie Lasu Rzuchowskiego, gdzie zbudowano baraki i przystosowano teren do przyjmowania kolejnych transportów ofiar. W okresie od 23 czerwca do 14 lipca 1944 r. przybyło z Łodzi dziesięć transportów Żydów. Zamordowano wtedy 7 196 mieszkańców getta łódzkiego. Po tym czasie akcję eksterminacyjną przerwano. We wsi pozostała część załogi Sonderkommando oraz grupa ostatnich, prawdopodobnie 47 więźniów żydowskich. Przechowywano ich w spichlerzu obok zburzonego pałacu. W nocy z 17 na 18 stycznia 1945 r w czasie ewakuacji SS-mani dokonali ostatniej egzekucji. Ze spichlerza wyprowadzono więźniów piątkami, mordując ich strzałami w tył głowy. Zdesperowani więźniowie, zamknięci w spichlerzu, podnieśli bunt, zabili dwóch oprawców. Wtedy spichlerz wraz z więźniami Niemcy podpalili. Śledztwo prowadzone po wojnie przez sędziego Władysława Bednarza z Sądu Okręgowego w Łodzi ustaliło liczbę zamordowanych na 350 tys. Najniższą – 152 tys. ofiar ustalono na procesie w Bonn w latach 60. XX wieku. Najbardziej prawdopodobną jest liczba ok. 200 tys. zamordowanych.

Fot. Muzeum byłego
niemieckiego Obozu
Zagłady Kulmhof w
Chełmnie nad Nerem

[Test przygotowany na podstawie materiałów Muzeum byłego niemieckiego Obozu Zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem.](#)